

Юшко А. М.,
канд. юрид. наук, доц.,
доц. кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ДО ПИТАННЯ ОБҐРУНТОВАНОСТІ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ВИМОГ ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ

Аналіз законодавства про кваліфікаційні характеристики і вимоги для заміщення певних посад або підвищення (присвоєння) кваліфікації свідчить про значну диференціацію у цьому питанні і про відсутність обґрунтування деяких вимог, невиправдану їх зміну.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656 «Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту»»¹ було прийнято Порядок затвердження рішень про присвоєння вчених звань та зобов'язано Міністерство освіти і науки протягом двох місяців затвердити порядок присвоєння вищими навчальними закладами та науковими установами вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, а також порядок позбавлення вчених звань.¹

14 січня 2016 р. наказом № 13 Міністерство освіти і науки України затвердило Порядок присвоєння вчених звань науковим

¹ Деякі питання реалізації статті 54 Закону України «Про вищу освіту»: постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 656 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 73 (22.09.2015). – Ст. 2401.

і науково-педагогічним працівникам.¹ Вказаний Порядок встановлював до науковців, яким присвоюються вчені звання професора, доцента, старшого дослідника, вимогу щодо наявності сертифікату відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижчому B2) виключно з англійської мови.

На цю обставину звернула увагу Валерія Лутковська – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, у щорічній доповіді про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2016 рік. Як зазначається у розділі доповіді «Дискримінація за ознакою мови», з огляду на те, що вказана вимога суперечить Конституції України, міжнародним зобов'язанням України, нормам Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Кодексу законів про працю України, Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Уповноваженим було внесено подання до Міністра освіти і науки України щодо приведення Порядку у відповідність із вимогами чинного антидискримінаційного законодавства. На виконання подання Уповноваженого Міністерством освіти і науки підготовлено проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку затвердження рішень про присвоєння вчених звань», зокрема, в частині наявності у здобувача вченого звання документів, які підтверджують його знання іноземної мови.²

Питання встановлення основних критеріїв оцінки науково-педагогічної або наукової діяльності здобувачів вчених звань стало також предметом розгляду в суді. Так, рішенням Окружного адміністративного суду міста Києва від 07.09.2016 у справі № 826/11279/16, залишеним в силі ухвалою Київського апеляційного адміністративного суду від 22.11.2016, за адміністративним позовом громадянина до Міністерства освіти і науки України про визнання такими, що не відповідають правовому акту вищої юридичної сили і є нечинними підпункти 3, 4 пункту 1 та підпункти 2, 3 пункту 5 розділу II Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, затвердженого наказом Міністерства і науки України від 14.01.2016, було зобов'язано МОН

¹ Про затвердження Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.01.2016 № 13 // Офіційний вісник України. – 2016. – № 17 (09.03.2016). – Ст. 693.

² Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання прав і свобод людини і громадянина в Україні, 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ombudsman.gov.ua

змінити вимоги для присвоєння вчених звань професора та доцента, зокрема, в частині встановлення конкретного стажу здійснення навчальної діяльності на певних посадах та обмеження кола наукометричних баз, до яких мають бути включені періодичні видання, в яких повинні бути опубліковані навчально-методичні та наукові праці здобувачів після захисту дисертації.¹

Наказом Міністерства освіти і науки України від 06 лютого 2017 р. №174 до зазначеного вище Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам були внесені зміни.

Так, згідно з цими змінами вчене звання професора, доцента, старшого дослідника присвоюється працівникам ВНЗ та наукових установ, які, крім інших вимог щодо наявності наукового ступеня, стажу наукової чи науково-педагогічної роботи, опублікованих наукових праць тощо, мають сертифікат відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2) з мов країн Європейського Союзу або кваліфікаційні документи (диплом про вищу освіту, науковий ступінь), пов'язані з використанням цих мов, або не менш як 10 праць, які опубліковані англійською мовою у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або Web of Science, та не є перекладами з інших мов.

Зазначене положення, на мій погляд, є неоднозначним і суперечливим, а тому хотілося б викласти деякі міркування з цього приводу.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання (*англ.* Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment) – це керівний документ, що використовується для опису досягнень тих, хто вивчає іноземні мови у *Європі* та, поступово, в інших країнах (*Колумбія та Філіппіни*). У листопаді 2011 року своєю Резолюцією Рада Європейського Союзу рекомендувала використання Рекомендацій для валідації рівнів знань іноземної мови.²

Усі, хто вивчають іноземну мову, розподіляються на шість рівнів: А – Елементарний користувач, А1 – Інтродуктивний або «від-

¹ Ухвала Київського апеляційного адміністративного суду «Про визнання нечинними окремих положень Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам» від 22.11.2016, справа №826/11279/16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

² [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Загальноєвропейські_рекомендації_з_мовної_освіти

криття», А2 – Середній або «виживання»; В – Незалежний користувач, В1 – Рубіжний, В2 – Просунутий; С – Досвідчений користувач, С1 – Автономний, С2 – Компетентний.

Відповідно до опису рівня В2 незалежний користувач: (1) розуміє основні ідеї складних текстів на абстрактні і конкретні теми, в тому числі технічні теми, що стосуються його/її спеціалізації; (2) може взаємодіяти з певною мірою побіжності та безпосередності, що робить регулярну взаємодію з носіями мови можливою без напруги для кожної зі сторін; (3) вміє робити чіткі, детальні повідомлення по широкому колу питань і може викласти свій погляд на основну проблему, показати переваги та недоліки різних варіантів.¹

Тобто це досить високий рівень володіння іноземною мовою, який далеко не так часто використовується у повсякденній роботі наукових та науково-педагогічних кадрів.

Порядком присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам передбачена також необхідність наявності у здобувачів сертифікату з мов країн саме Європейського Союзу.

Як зазначається у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленій Указом Президента України від 12 січня 2015 р. №5/2015, метою її реалізації є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.² Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, наша держава отримала інструмент для своїх перетворень. Виконання вимог цієї Угоди дасть можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом в Європейському Союзі.

Однак поки що вона не є членом Європейського Союзу. Натомість Україна є повноправним членом або спостерігачем у більше ніж 60 міжнародних організаціях, серед яких Організація Об'єднаних Націй та її установи (наприклад, ЮНЕСКО – спеціалізована установа ООН з питань освіти, науки і культури), Міжнародна організація праці, Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітня організація інтелектуальної власності, Організація з без-

¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Загальноєвропейські_рекомендації_з_мовної_освіти

² Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 №5/2015 // Офіційний вісник Президента України. – 2015. – №2 (20.01.2015). – Ст. 154.

пеки і співробітництва в Європі (ОБСЕ), Рада Європи, Світова організація торгівлі, Міжнародний центр наукової та технічної інформації і багато інших.¹

Наприклад, офіційними мовами ООН є шість мов, які використовуються у роботі цієї організації, а саме: арабська, китайська (Путунхуа), англійська, французька, російська, іспанська.²

Офіційними ж мовами Європейського Союзу є 24 мови держав-учасниць, які рівноправно використовуються та є офіційними у діяльності ЄС. Це англійська, болгарська, грецька, данська, естонська, ірландська, іспанська, італійська, латиська, литовська, мальтійська, нідерландська, німецька, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, угорська, фінська, французька, хорватська, чеська та шведська мови.³

З огляду на викладене у мене виникає питання: невже знання однієї з цих мов, наприклад, мальтійської чи фінської, важливіше за знання української мови або свідчить про значні наукові заслуги здобувача вченого звання? Навряд чи. Однак, виходячи з приписів, закріплених у Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам, відсутність у здобувача сертифіката відповідного рівня з мов країн ЄС зводить нанівець всі інші (до речі, основні) результати його наукових здобутків, оскільки через формальні підстави він не зможе претендувати на присвоєння йому високого вченого звання.

Звичайно, я погоджуюсь з поглядами колег про те, що науковці повинні вільно володіти іноземними мовами, мати міжнародний досвід, що все це робить їх більш конкурентоспроможними як на вітчизняному, так і на міжнародному ринках праці.⁴ Але, по-перше, для цього вищими навчальними закладами та науковими установами мають бути створені відповідні умови праці, по-друге, основним критерієм оцінювання ефективності діяльності наукового чи науково-педагогічного працівника все таки має бути науковий результат, одержаний в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та викладений у формі звітів, наукових ста-

¹ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations> <https://archive.is/20121222155436/www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/30452.htm>

² [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Офіційні_мови

³ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мова>

⁴ Юрій Халавка. Не такий страшний «доцент», як його малюють [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/09/1/217490/>

тей, опублікованих у вітчизняних та іноземних фахових виданнях, наукових доповідей, наукових повідомлень про науково-дослідну роботу, монографій, наукових відкриттів, проектів нормативно-правових актів, нормативних документів або науково-методичних документів тощо, тобто всі ті надбання, які особа отримала у період наукової чи науково-педагогічної діяльності.

На підставі викладеного вважаю, що положення про наявність у здобувачів вченого звання сертифікату з мов країн Європейського Союзу або кваліфікаційних документів, пов'язаних із використанням цих мов, як одна з умов присвоєння їм вчених звань професора, доцента, старшого дослідника, є необ'єктивним та потребує виключення із нормативних актів.